

ORGANIZUOTA GRUPĖ KAIP ORGANIZUOTO NUSIKALSTAMUMO FORMA IR JOS BAUDŽIAMASIS TEISINIS VERTINIMAS

Dr. Aurelijus Gutas

Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedra
Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 271 45 84
Elektroninis paštas agutas@ltu.lt

Pateikta 2003 m. kovo 14 d.

Parengta spausdinti 2003 m. rugpjūčio 18 d.

*Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedros vedėjas profesorius
habil. dr. Vytautas Piesliakas ir šios katedros profesorius dr. Justinas Sigitas Pečkaitis*

S a n t r a u k a

Galiojantis Baudžiamasis kodeksas (toliau ir BK) nepateikia organizuotos grupės sampratos, dėl to sunku ją atriboti nuo į ją panašių bendrininkavimo formų – bendrininkavimo iš anksto susitarus ir nusikalstamo susivienijimo. Baudžiamosios teisės teorijoje nėra vienos nuomonės dėl organizuotos grupės sampratos: pateikiami įvairūs organizuotos grupės apibrėžimai, išskiriami skirtingi jai būdingi požymiai.

Naujasis Baudžiamasis kodeksas jau pateikia organizuotos grupės sampratą, tačiau, autoriaus nuomone, jis yra tobulintinas.

Straipsnyje, remiantis teisine literatūra, oficialiais Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato aiškinimais bei baudžiamųjų bylų praktine medžiaga, nagrinėjama organizuota grupė kaip bendrininkavimo forma. Stengiamasi atskleisti organizuotos grupės sampratą bei nustatyti pagrindinius požymius. Straipsnio autoriaus nuomone, galiojančiame ir naujajame Baudžiamuosiuose kodeksuose yra dvi bendrininkavimo formos, atspindinčios organizuoto nusikalstamumo reiškinį. Tai – organizuota grupė ir nusikalstamas susivienijimas. Pateikiamas naujas požiūris į organizuotos grupės, kaip bendrininkavimo formos, vietą bendrininkavimo formų sistemoje.

Organizuotos grupės samprata ir požymiai

Organizuota grupė, kaip bendrininkavimo forma, yra viena iš organizuoto nusikalstamumo atspindžių baudžiamajame įstatyme. Dabar galiojančiame Baudžiamajame kodekse organizuotos grupės terminas apibūdinant atskiras nusikaltimų sudėtis – turto prievartavimą (BK 273 str. 3 d.), viešus raginimus smurtu pažeisti Lietuvos Respublikos suverenitetą (BK 68 str. 2 d.) ir teroro aktą (BK 227–3 str. 2 d.) – vartojamas kaip kvalifikuojantis požymis arba kaip sunkinanti aplinkybė (BK 41 str. 2 p.).

Galiojančiame 1961 m. Baudžiamajame kodekse nepateikta organizuotos grupės samprata, o tai sunkina jos atribojimą nuo jai gretimų bendrininkavimo formų – bendrininkavimo iš anksto susitarus ir nusikalstamo susivienijimo. Tuo, kad galiojantis Baudžiamasis kodeksas nepateikia organizuotos grupės sampratos, savo sprendimus kartais motyvuoja ir teismas.

Štai Marijampolės rajono apylinkės teismo 1995 m. kovo 20 d. nuosprendžiu A. Jakštas, V. Gibas, A. Brusokas, B. Bendoraitis, P. Ašeriškis pripažinti kaltais ir nuteisti pagal BK 150 straipsnio 3 dalį už tai, kad veikdami organizuota grupe kartu su V. Gruodžiu ir D. Kereiša, kurių baudžiamoji byla tiriama atskirai, nuo 1992 m. liepos iki 1993 m. liepos pabaigos keletą kartų skirtingu laiku prievartavo „Liubienę“, „Puodžiūną“, „Stasį“, „Artūrą“,

„Ažuola“, „Kaštona“, „Vyturį“, „Šeckaitį“, „Alksnį“, „Antaną“, prekiaujančius Marijampolės miesto kioskuose, mokėti jiems neva už paslaugą kas mėnesį po nustatytą pinigų sumą ir šie jiems mokėjo suprasdami, kad nėra jokios apsaugos paslaugos, ir bijodami, kad jų prekybos kioskai gali būti sunaikinti. A. Jakštas duodavęs telefono numerius, kuriais reikdavę paskambinti, jei būtų prievartaujami „Raikino“ grupės arba kiti asmenys. Duoklę rinko ne tik pats A. Jakštas, bet ir jo vardu atvykę kiti grupės nariai.

Tuo tarpu Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegija, nagrinėdama bylą pagal nuteistųjų kasacinius skundus, 1995 m. lapkričio 28 d. nuosprendžiu apylinkės teismo nuosprendį pakeitė, veikas perkvalifikavo pagal BK 150 straipsnio 2 dalį ir sumažino paskirtas bausmes. Kolegija nuosprendyje nurodė, kad „juridinio organizuotos grupės apibrėžimo nėra, tačiau LR BK 41 straipsnio prasme organizuota grupė yra tada, kai įgyvendinami nusikalstami sumanymai sunkiai įvykdomi vienam žmogui. Šiuo atveju kiekvienas iš nuteistųjų galėjo lengvai įvykdyti nusikalstamą sumanymą, be to, atskirais atvejais jie veikė įvairios sudėties grupėmis, kas rodo jų nepastovumą“ [1, p. 109–110].

Tiesa, iš pradžių organizuotam nusikalstamumui apibrėžti baudžiamajame įstatyme buvo įtvirtinta tik organizuotos grupės sąvoka [2, p. 36–41], tačiau vėliau šiam reiškiniui pažymėti buvo skirta dar viena bendrininkavimo forma – nusikalstamas susivienijimas. Nusikalstamo susivienijimo norma Baudžiamajame kodekse atsirado kaip kovos būtent su organizuotu nusikalstamumu priemonė. Tuo tarpu organizuotos grupės sąvoka baudžiamojoje teisėje žinoma nuo tų laikų, kai oficialiai buvo neigiama, jog organizuotas nusikalstamumas egzistuoja.

Baudžiamosios teisės teorijoje nėra vienos nuomonės dėl organizuotos grupės sampratos. Teisinėje literatūroje galima rasti įvairių organizuotos grupės apibrėžimų. Vieni autoriai (A. Drakšienė) teigia, jog organizuotos grupės sąvoka tiesiogiai apibrėžta bendrininkavimo sudėtyje (BK 18 str.) ir ji yra tam tikras iš anksto susitarusių asmenų grupės porūšis [3, p. 385]. LTSR BK komentare organizuota grupė laikoma dviejų arba daugiau iš anksto susitarusių asmenų grupė, kuriai būdingas pastovumas, glaudesnis ryšys tarp bendrininkų, didesnis organizuotumo laipsnis [4, p. 44]. Šias grupės savybes, anot J. Prapiesčio, gali liudyti nusikaltimo padarymo ir slėpimo plano parengimas bei suderinimas, vaidmenų pasiskirstymas, pasirengimo nusikaltimui veiksmai [5, p. 261]. K. Jovaišas pateikia kitokį apibrėžimą: organizuota grupė reiškia pastovią asmenų grupę, kurią sieja tyčia, orientuota į kelių nusikaltimų padarymą [6, p. 107]. A. Šumskas organizuotą grupę apibūdina dar plačiau – organizuota grupė laikoma pavojingesne bendrininkavimo forma nei paprastas bendrininkavimas, kai nusikaltimai padaromi iš anksto susitarusių asmenų. Organizuotos grupės nariai iš anksto pasirengia nusikaltimui, suderina nusikaltimo planą ir kitas nusikaltimo detales, pasiskirsto vaidmenimis, yra organizatoriai, padėjėjai, vykdytojai. Atlikdami jiems skirtus uždavinius, jie įgyvendina bendrą nusikalstamą tikslą. Dažniausiai ir padarytas pagal iš anksto suderintus veiksmus nusikaltimas slepiamas, realizuojamas nusikalstamu būdu gautas turtas ir pan. [7, p. 145].

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senatas taip pat bandė apibūdinti organizuotą grupę. 1996 m. nutarime Nr. 43 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas“ jis nurodė, kad atskiriant organizuotą grupę nuo grupės iš anksto susitarusių asmenų reikia atsižvelgti į kaltininkų organizuotumo lygį, kuris nustatomas įvertinant konkrečias veiką apibūdinančias aplinkybes. Jomis gali būti grupės pastovumas, veiklos trukmė ir intensyvumas, pasiskirstymas konkrečiomis funkcijomis, susitarimas dėl teritorijų tarp atskirų tokio pobūdžio grupių pasidalijimo ir pan. [8, p. 92–93].

Rusijos baudžiamojoje teisėje taip pat yra daug organizuotos grupės apibrėžimų. Pavyzdžiui, Rusijos Aukščiausiojo Teismo nutarimų rinkinyje organizuota grupė laikoma pastovi dviejų ir daugiau asmenų, susibūrusių padaryti vieną arba keletą nusikaltimų, grupė. Dažniausiai tokia grupė kruopščiai rengiasi ir planuoja nusikaltimus, pasiskirsto vaidmenimis, apsirūpina techninėmis priemonėmis [9, p. 286]. Kiti autoriai – M. I. Kovaliovas, I. I. Karpecas – organizuota grupė vadina dviejų arba daugiau asmenų susivienijimą, iš anksto susiorganizavusį padaryti vieną arba keletą nusikaltimų [10]. R. Galiakbarovas teigia, jog organizuota grupė – tai tik vienas iš bendrininkavimo iš anksto susitarus pasireiškimų. Organi-

zuotai grupei būdingi papildomi požymiai, kurie gali būti nustatyti tik tiriant konkretų nusikaltimą (išankstinis plano parengimas, vaidmenų pasiskirstymas, kliūčių nusikaltimui padaryti pašalinimas ir pan.). Griežtų bendrų papildomų požymių nebuvimas liudija, kad organizuota grupė nėra savarankiška bendrininkavimo forma [11, p. 122].

Egzistuoja nuomonė, jog tam, kad grupė būtų pripažinta organizuota, užtenka nustatyti, jog du arba daugiau asmenų susiorganizavo bendrai ne vieną kartą daryti nusikaltimus [12, p. 25]. Su šia nuomone sutikti negalima, nes pagal šią sampratą užtektų nustatyti patį dviejų arba daugiau asmenų susibūrimo į organizuotą grupę faktą ir kad ši grupė numachiui padaryti keletą nusikaltimų. Tokiu atveju organizuota grupė reikėtų pripažinti ir spontaniškai susibūrusią nepilnamečių grupę, sumaniusią padaryti kelias mažareikšmes vagystes, ir recidyvistų arba profesionalių vagių susivienijimus, ketinančius padaryti sunkius savanaudiškus nusikaltimus. Minėta organizuotos grupės samprata neleidžia įvertinti įvairių grupių pobūdžio pavojingumo visuomenei atžvilgiu.

Beje, reikėtų paminėti, jog prieš priimant naujajį Baudžiamąjį kodeksą organizuotos grupės sampratą buvo bandoma supaprastinti. Teisingumo ministerijos pateiktame Baudžiamąjo kodekso projekte organizuota grupė buvo įvardijama, kai iki nusikalstamos veikos padarymo pradžios du arba daugiau asmenų susitaria bendrai padaryti nusikalstamą veiką kaip vykdytojai [13, p. 10]. Tad pagal šią nuostatą organizuotos grupės, kuri turėtų būti daug pavojingesnė bendrininkavimo forma negu bendrininkų grupė, narius gali sieti tik paprastas bendrininkavimas. Toks organizuotos grupės apibrėžimas neatitiko nei Europos Sąjungos šalių priimtų organizuotos grupės apibrėžimų, nei teorinių bendrininkavimo skirstymo į formas nuostatų.

Tuo tarpu darbo grupės pateiktame Baudžiamąjo kodekso projekte, manyčiau, buvo pateikta tikslesnė organizuotos grupės sąvoka: organizuota grupė yra tada, kai iki nusikalstamos veikos padarymo pradžios du arba daugiau asmenų susitaria padaryti kelis nusikaltimus arba vieną sunkų ar labai sunkų nusikaltimą ir kiekvienas grupės narys, darydamas nusikaltimą, atlieka atskirą užduotį arba turi skirtingą vaidmenį [14, p. 10].

Naujasis Baudžiamasis kodeksas jau pateikia organizuotos grupės sampratą. Grupė laikoma organizuota, kai bet kurioje nusikalstamos veikos stadijoje du ar daugiau asmenų susitaria daryti kelis nusikaltimus arba vieną sunkų ar labai sunkų nusikaltimą ir kiekvienas grupės narys, darydamas nusikaltimą, atlieka tam tikrą užduotį ar turi skirtingą vaidmenį [15].

Taigi iš dviejų skirtingų bandymų apibrėžti organizuotą grupę turime trečiąjį variantą – prieš tai buvusių bandymų „hibridą“. Teismų pateiktas gana aiškus apibrėžimas, kurį galima nesunkiai nustatyti ir taikyti. Kita vertus, manau, kad ir naujajame Baudžiamajame kodekse organizuotos grupės apibrėžimas yra tobulintinas. Šis apibrėžimas faktiškai pateiktas be tvirto teorinio pagrindo. Štai apibrėžime teigiama, kad susitarimas galimas bet kurioje nusikalstamos veiklos stadijoje. Juk logiška, kad netikslinga nurodyti, jog galima susitarti bet kurioje nusikalstamos veiklos stadijoje, nes tai sumenkina organizuotos grupės pavojingumą. Sunku įsivaizduoti, kad asmenys, susitardami bendrai daryti nusikaltimą, pasikėsimo stadijoje sugebės pasiekti tokį organizuotumo lygį, kuris leis juos pripažinti veikiančią organizuotą grupę. Kam tada organizuotos grupės sampratoje reikalingas požymis – pasiskirstymas vaidmenimis ir užduotimis?

Dar viena problema yra ta, kad asmenys susitaria daryti kelis nusikaltimus arba vieną sunkų ar labai sunkų nusikaltimą. Tačiau tai reiškia, kad asmenys negali veikti organizuota grupė, jei iš anksto susitaria daryti vieną nesunkų nusikaltimą, o tai taip pat nelogiška.

Naujame Baudžiamajame kodekse ši bendrininkavimo forma vadinama organizuota grupė, vadinasi, ji taip pat siejama su organizuotu nusikalstamumu. Tačiau pateikta jos samprata visiškai neatspindi tų požymių, kurie turėtų būti būdingi šiai bendrininkavimo formai. Tad gal geriau baudžiamajame įstatyme neturėti tokios organizuotos grupės sampratos ir remtis organizuotos grupės požymiais, kuriuos išskiria baudžiamosios teisės teorija arba Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senatas?

Be to, remiantis naujuoju Baudžiamuoju kodeksu (BK 26 str. 4 d.), esant sudėtiniam bendrininkavimui, kiekvienas organizuotos grupės narys atsako pagal faktiškai atliktą vaidmenį, t. y. organizatorius, kurstytojas arba padėjėjas atsako pagal šio kodekso straipsnį,

numatantį atsakomybę už vykdytojo padarytą veiką, ir šio kodekso 24 straipsnio 4 (kaip organizatorius), 5 (kaip kurstytojas) ar 6 (kaip padėjėjas) dalį. Tad nauja organizuotos grupės samprata verčia iš naujo išnagrinėti tradicinę nuostatą, kad visi tokios grupės nariai, nesvarbu, koks jų tikrasis vaidmuo, atsako kaip vykdytojai.

Atsižvelgdamas į pateiktus organizuotos grupės apibrėžimus baudžiamosios teisės teorijoje bei į naujajame Baudžiamajame kodekse įtvirtintą organizuotos grupės sampratą siūlyčiau savo apibrėžimą: *organizuota grupė – tai grupė, kai du arba daugiau asmenų iš anksto susitaria daryti vieną arba kelis nusikaltimus ir kiekvienas grupės narys, darydamas nusikaltimą, atlieka tam tikrą užduotį arba turi skirtingą vaidmenį.*

Remdamasis apibrėžimu toliau aiškinsiu organizuotos grupės požymius. Mano manymu, pateikti pagrindiniai organizuotą grupę apibūdinantys požymiai yra šie:

1. *Išankstinis susitarimas.* Organizuota grupė visada buvo suprantama kaip bendrininkavimo forma, kuriai būdingas išankstinis susitarimas. Būtent išankstinis susitarimas (susitarimas iki veiksmų atlikimo) yra požymis, kuris pirmiausia turi būti pabrėžiamas formuluojant organizuotos grupės apibrėžimą. Daugelis autorių, apibūdinami organizuotą grupę, taip pat pabrėžia šio požymio svarbą [16, p. 26]. Juk organizuota grupė yra laikoma labiau pavojinga bendrininkavimo forma nei bendrininkavimas iš anksto susitarus. Nagrinėjant šią problemą pasitaiko nuomonių, jog organizuota grupė nuo grupės iš anksto susitarusių asmenų skiriasi išankstinio susitarimo pobūdžiu, o tai lemia ir kitas, organizuotai grupei būdingas savybes. Pats išankstinis organizuotos grupės susitarimas [17, p. 81] yra ypatingas tuo, kad jo metu smulkiai numatomos būsimos bendrininkų veiklos detalės, sudaromas nusikaltimo planas, pasiskirstoma vaidmenimis, aptariami nusikaltimo padarymo būdai, priemonės bei kiti elementai. A. Klimkos nuomone, organizuota grupė – tai tokia grupė, kurią sudarantys asmenys būna iš anksto susitarę dėl svarbiausių nusikaltimo padarymo aplinkybių: dėl kėsinosi objekto, dėl kiekvieno bendrininko daromų veiksmų turinio bei pobūdžio, dėl šių veiksmų padarymo laiko ir pan. [18, p. 16]. Rusų mokslininkas R. Galiakbarovas tokį organizuotos grupės išankstinio susitarimo pobūdį sieja su ypatingu bendrininkų susitelkimu darant vieną arba keletą nusikaltimų [19, p. 31]. Šis susitelkimas ypatingas ne tik tuo, kad asmenys susitaria, bet ir tuo, jog atskiri organizuotos grupės nariai gali padaryti nusikaltimą tiesiogiai nedalyvaudami juose. Be to, išankstinio susitarimo buvimas pats savaime kelia didesnę pavojų visuomenei, nes didina organizuotos grupės dalyvių nusikalstamą valią, galimybę sėkmingai daryti nusikaltimus. Kartu organizuotai grupei yra būdingas ne laikinas, o nuolatinis susitarimas. Susitarimas svarbus tuo, jog susitariama padaryti ne kai kuriuos nusikaltimus, o apskritai užsiimti bendra nusikalstama veikla.

Taigi minėtos organizuotai grupei būdingos išankstinio susitarimo aplinkybės lemia organizacinį susitarimo pobūdį, kuris jai suteikia naują kokybę.

2. *(Išankstinis susitarimas) padaryti vieną arba kelis nusikaltimus.* Štai K. Jovaišas nurodo organizuotos grupės požymį – susitarimą padaryti kelis nusikaltimus [6, p. 47]. Tokios pat nuomonės yra ir S. V. Djakovas. Pasak jo, organizuota grupė dažniausiai rengiasi padaryti ne vieną arba du, o gerokai daugiau nusikaltimų. Aišku, jog organizuota grupė gali padaryti ir vieną nusikaltimą, tačiau jis turi būti sudėtingas ir jam reikia ilgai ruoštis [20, p. 17]. Aš taip pat manau, jog organizuota grupe galima vadinti ir tokią grupę, į kurią asmenys susiburia padaryti vieną nusikaltimą. Tačiau jeigu susitariama padaryti vieną nusikaltimą, jis turi būti gana sudėtingas arba reikalaujantis atlikti daug veiksmų. Galima sakyti, jog organizuota grupė yra kaip vieningas, tvirtas junginys, patikimai ir nuolat vykstantis sau išskeltas užduotis ir besipriešinantis išoriniams poveikiams (konkuruojančių grupių arba teisėsaugos institucijų) bei vidiniams poveikiams (pvz., keičiantis grupės lyderiui ar kilus kitiems konfliktams). Didelį atgarsį Lietuvoje turėjo baudžiamoji byla, susijusi su vaiko pagrobimu.

Marijampolės raj. apylinkės teismo baudžiamojoje byloje Nr. 1–72–95 konstatuojama, kad 1994 m. rugsėjo 13 d. apie 9 val. Kazlų Rūdoje (Marijampolės raj.) L. Lepeškienė ir A. Lepeška, veikdami iš anksto susitarusių asmenų grupe, pagrobė 8 metų V. Degučio sūnų E. Degutį ir iki 1994 m. rugsėjo 16 d. grasindami nužudyti pagrobtą vaiką reikalavo iš V. Degučio 30 000 JAV dolerių. Įvykdžius reikalavimą jie užvaldė 15 000 JAV dolerių padarydami nukentėjusiajam didelę žalą. R. Lukšys, prisidėjęs prie iš anksto susitarusių

asmenų grupės, susidedančios iš L. Lepeškienės ir A. Lepeškos, ir veikdamas kartu, pagrobtą vaiką laikė sodo namelyje. B to, R. Lukšys, grasindamas pagrobtį kitą nukentėjusiojo vaiką bei motiną, reikalavo iš V. Degučio jo asmeninio turto. Įvykdžius šį reikalavimą grupė iš anksto susitarusių asmenų užvaldė 5000 JAV dolerių padarydama nukentėjusiam didelę žalą [21].

Nors teismas šių asmenų veiksmus kvalifikavo kaip padarytus grupės iš anksto susitarusių asmenų prievartaujant turtą, tačiau byloje surinkti įrodymai leidžia daryti išvadą, jog šių asmenų veiksmuose galima įžvelgti ir organizuotos grupės požymių. Pirmiausia, manau, jog grupėje buvo jos organizatorius – A. Lepeška. Būtent jis dėl savo šeimos sunkios finansinės padėties pasiūlė pagrobtį muitininko vaiką ir vėliau reikalauti už jį pinigų. A. Lepešką, kaip nusikaltimo organizatorių ir vadovą, identifikuoja ir tai, jog jo nurodymų klausydavo ne tik jo žmona, bet ir R. Lukšys. Jo nurodymu įstumtam į automobilį vaikui žmona sugirdė tabletę, kad šis užmigytų. Jo nurodymu R. Lukšys vežė A. Lepeškos žmoną į Vilnių pirkti mobiliojo ryšio telefono, kuriuo galima būtų skambinti pagrobtojo vaiko tėvams. Pats organizatorius skambindavo vaiko tėvams, tačiau apie pokalbio turinį savo bendrininkams nieko nesakydavo. Be to, jis pats nurodydavo, kas ir kur turi atvykti ir atnešti pinigus. Organizuotos grupės egzistavimą patvirtina ir ta aplinkybė, kad buvo parengtas išsamus nusikaltimo planas: nuodugnai išnagrinėta vietovė, kurioje buvo mokykla ir mokėsi V. Degučio sūnus, kruopščiai pasirengta pačiam vaiko pagrobimo veiksmui bei jo paslėpimui sodo namelyje, užsibrėžtas tikslas išreikalauti tam tikras pinigų sumas. Saugoti pagrobtą vaiką A. Lepeška į pagalbą pasitelkė R. Lukšį. Grupės dalyvius siejo glaudūs tarpusavio ryšiai, visi jos nariai žinojo, ką kiekvienas turi atlikti, ir siekė bendro rezultato.

Be abejo, gal ir nekiltų didelių problemų, jeigu organizuota grupė būtų susikūrusi vykdyti, pavyzdžiui, vagystes, numatytas Baudžiamojo kodekso 271 straipsnio 1 ir 2 dalyse. Pagal galiojantį baudžiamąjį įstatymą tai nėra sunkūs nusikaltimai. Tačiau, kaip vertinti tuos atvejus, kai organizuotą grupę sudaro trys asmenys ir jie susitaria padaryti kelis sunkius nusikaltimus, pavyzdžiui, dvi tris vagystes įsibraunant į gyvenamąsias patalpas? Turint omenyje, kad sunkūs nusikaltimai yra būdingi ir nusikalstamam susivienijimui [22], šiuo atveju kaltininkams reikėtų inkriminuoti nusikalstamo susivienijimo kūrimą arba dalyvavimą jo veikloje.

3. *Vaidmenų arba užduočių pasiskirstymas kaip organizuotos grupės požymis.* Kiekvienas grupės narys turi tiksliai žinoti, ką jis turi daryti, t. y. jis privalo žinoti savo užduotį ir vaidmenį, nes dėl to visi buvo susitarę. Veikimas organizuota grupe nebūtinai turi būti sudėtinis. Pasiskirstymas vaidmenimis ir užduotimis gali reikšti ir tai, kad grupės nariai susitarė kartu padaryti nusikaltimą kaip bendravykdytojai arba atlikdami skirtingus vaidmenis: ne tik vykdytojų, bet ir organizatoriaus, kurstytojo arba padėjėjo. Organizuotai grupei kaip tik būdinga tai, kad nusikalstamą veiklą koordinuoja vienas arba keli asmenys, kurie gali dalyvauti arba nedalyvauti darant konkrečius nusikaltimus, prisidėti arba neprisidėti prie jų rengimo ar darymo, bet visais atvejais jie yra grupės vadovai, koordinatoriai ir pan. „Iškritęs“ iš šio susitarimo negali būti laikomas organizuotos grupės nariu nusikaltimo dalyvis, nors ir veikė tiesiog kartu su kitais, darė tai, kas jam atrodė reikalinga.

Šio požymio svarba pabrėžiama ir teismų praktikoje.

Vilniaus m. apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr. 1–290 1996 m. teisiameji A. Bartkus, R. Stasiukynas bei V. Gudas buvo kaltinami pagal BK 227–1 straipsnį, t. y. kad A. Bartkus ir R. Staniukynas 1995 m. gegužės mėn. Vilniuje organizavo nusikalstamą kontrabandos susivienijimą, įtraukė į jo veiklą V. Gudą, G. Patinską, E. Tarasevičių bei vadovavo nusikalstamam susivienijimui. Jie sudarė kontrabandos veiksmų planą, paskirstė nusikalstamo susivienijimo dalyviams vaidmenis bei kartu su nusikalstamo susivienijimo nariais V. Gudu, G. Patinsku, E. Tarasevičiumi ir ne gaujos nariais J. Petrausku, Z. Tautkumi, V. Taboku, J. Lazdausku, A. Baltmiškiu dalyvavo nusikalstamam susivienijimui gabenant kontrabandą stambiu mastu – BK 312 str. 2 d. [23].

Teismas išteisino teisiamuosius pagal BK 227–1 straipsnį neįrodė, kad jie prisidėjo prie šio nusikaltimo. Tačiau teismas įvertino, kad kontrabanda buvo gabenta grupės iš anksto susitarusių asmenų, nes kiekvienas iš bendrininkų atliko tam tikrą vaidmenį, t. y. buvo pasi-

skirstyta vaidmenimis. V. Gudas buvo įsipareigojęs nupirkti spiritą Baltarusijoje ir jį parduoti Lietuvoje. R. Staniukynas rūpinosi kontrabandinio spirito pervežimu per Lietuvos Respublikos valstybės sieną. Spiritas buvo perkamas už A. Bartkaus ir R. Stasiukyno pinigus. V. Gudas nupirko spiritą pagal A. Bartkaus ir R. Staniukyno nurodymą Baltarusijoje, kartu su V. Petrausku bei G. Patinsku pervežė jį per valstybės sieną. Pervežti spiritą padėjo Z. Tautkus, V. Tabokas ir E. Tarsevičius. J. Lazdauskas, iš anksto pažadėjęs, įsigijo kontrabandos būdu įvežtą spiritą. Toliau teismas teigia, jog šią grupę iš anksto susitarusių asmenų galima laikyti organizuota grupe. Tokia teismo pozicija nelabai suprantama, nes baudžiamajame įstatyme yra vartojamos dvi skirtingos bendrininkavimo formos: grupės iš anksto susitarusių asmenų ir organizuotos grupės. Todėl, manyčiau, reikėtų įvardyti konkrečią bendrininkavimo formą. Beje, vėliau teismas taip ir daro vertindamas, jog šios grupuotės veikla atitinka organizuotos grupės požymius.

Teismas vadovavosi tuo, kad kontrabanda buvo daroma pagal parengtą planą, grupės nariai buvo pasiskirstę vaidmenimis, juos siejo glaudūs ryšiai. Tuo tarpu nusikalstamo susivienijimo požymius eliminuoja šios aplinkybės: grupuotės tikslas buvo įvežti tam tikrą kiekį spirito ir jį realizuoti pasipelnymo tikslais. Analizuojant byloje surinktus įrodymus matyti, kad spiritas buvo vežamas vieną mėnesį, o tai neleidžia teigti, kad grupuotė užsiminėjo ilgalaikę nusikalstama veikla. Nenustatyta, kad ši grupuotė susibūrė paveikta vieno grupuotės nario autoriteto arba bauginant. Iš tiesų matyti, jog visi jie sutiko prisidėti prie kontrabandos vežimo skatinami vien materialinio suinteresuotumo. Kiekvienas grupuotės narys buvo savarankiškas ir galėjo atsisakyti nusikalstamos veiklos, tačiau dalyvavo grupuotės veikloje turėdamas materialinių interesų. Tai rodo, kad nusikalstamas susivienijimas nebuvo kuriamas ir jam nebuvo vadovaujama. Kaltinime teigiama, jog susivienijimą organizavo R. Staniukynas (nors kai kuriuos organizavimo požymius galima įžvelgti: jis su A. Bartkumi sudarė nusikaltimo planą, duodavo nurodymus kitiems grupuotės nariams, aiškino, kaip bus pervežamas spiritas per sieną ir ką reikės daryti kitiems grupuotės nariams), tačiau santykiai tarp grupuotės narių nebuvo grindžiami pavaldumo principu, smurtu arba grasinimais. Kiekvienas jos narys turėjo savo vaidmenį ir atliko tam tikrą darbą vežant, o vėliau ir realizuojant krovinį. Be to, nusikalstamo susivienijimo vienas iš požymių yra tas, kad nusikaltimai tampa verslu, t. y. nusikalstama veikla užsiimama kaip pragyvenimo šaltiniu. Tuo tarpu beveik visi grupuotės nariai turėjo savo firmas, vertėsi įvairia komercine bei ūkine veikla. Reikėtų paminėti, kad šios grupuotės nariai, užsiimdami nusikalstama veikla, naudojo radijo ryšio priemonėmis. Tačiau įvertinus šių aplinkybių visumą galima daryti išvadą, jog teismas visiškai pagrįstai traktavo šios grupuotės veiksmus kaip padarytus organizuotos grupės.

Kitas teismų praktikos pavyzdys taip pat patvirtina šio požymio svarbą: Vilniaus apygardos teismas baudžiamojoje byloje Nr. 1–8–96 išteisino visus teisiamuosius pagal BK 227–1 straipsnį, tačiau nusprendė, kad jie nusikaltimus padarė organizuota grupe. Teismas nurodė šiuos įrodymus: nusikaltimai buvo parengti, suplanuoti, teisiemieji nusikaltimų metu veikė pasiskirstę vaidmenimis, nusikaltimams padaryti naudojo specialiai parengtas ir pritaikytas atitinkamas priemones [24].

Baudžiamosios teisės teorijoje bei teismų praktikoje aptinkama ir kitų organizuotos grupės požymių.

Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarime Nr. 43 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas“ teigiama, kad atskiriant turto prievartavimą, kurį padarė organizuota grupė, nuo turto prievartavimo, padaryto grupės iš anksto susitarusių asmenų, reikia atsižvelgti į kaltininkų organizuotumo lygį, kuris nustatomas įvertinant konkrečias veiklą apibūdinančias aplinkybes. Jomis gali būti: grupės pastovumas, veiklos trukmė ir intensyvumas, pasiskirstymas konkrečiomis pareigomis, atskirų tokio pobūdžio grupių susitarimas dėl pasidalijimo teritorijomis ir pan. [8, p. 92–93]. Būtinai ir subjektyvus požymis – bendrininkai supranta sukūrę ir priklausę būtent tokiai šias savybes atitinkančiai grupei. Be abejo, šių aplinkybių sąrašas nėra išsamus, nes kiekvienas nusikaltimas savotiškas, jam turinčios įtakos sąlygos ir aplinkybės labai skirtingos ir numatyti visas jas nėra galimybių, todėl suprantama, kad baudžiamąsias bylas tiriantys pareigūnai savo nuožiūra gali išskirti ir kitokias aplinkybes.

Kaip matome, Aukščiausiojo Teismo teisėjų senatas kaip pagrindinį organizuotos grupės kriterijų nurodė *didesnį organizuotumo lygį*. Kiti mokslininkai (N. L. Vodko) taip pat pritaria šio požymio išskyrimui. Organizuotumas aiškinamas grupės narių ryšiais, bendrais tikslais, tarpusavio įsipareigojimais, paklusimu bendrai grupės tvarkai [25, p. 21]. A. Klimka irgi mini grupės organizuotumo požymį. Kuo labiau grupės dalyviai susitelkę, kuo nuodugniau apgalvotas ir kruopščiau parengtas nusikaltimo planas, tuo sėkmingiau padaromas nusikaltimas, tuo didesnį pavojų kelia, kitoms sąlygoms esant vienodoms, kiekvieno bendrininko veikla [18, p. 16].

Yra nuomonių, jog organizuotos grupės dalyviams būdingi *ilgesni ir glaudesni nusikalstami ryšiai* [26, p. 8]. Teismų praktikoje galima aptikti ir gana įdomų vertinimą šiuo aspektu, jog organizuotos grupės nariai nebūtinai turi asmeniškai bendrauti vieni su kitais, tai vis tiek rodo grupės narių glaudžius nusikalstamus ryšius [27]. Organizuotos grupės dalyvius sieja bendras nusikaltimo planas, jie iš anksto numato priemones nusikaltimui įgyvendinti ir jo pėdsakams paslėpti [28, p. 52].

Dar vienas požymis, priskiriamas organizuotai grupei, – *pastovumas*. Organizuotos grupės pastovumą gali rodyti ir jos nusikalstamos veiklos vienodumas. Pavyzdžiui, vienaarūšių nusikaltimų darymas, vertinant pagal profesionalumo, vertybinius ir psichologinius požymius, rodo grupės dalyvių veiksmų suderinamumą, glaudžius ir pastovius tarpusavio santykius. Organizuotos grupės nusikalstamos veiklos vienodumas yra būdingas visai grupei nepaisant to, kad atskiri jos nariai atlieka joje skirtingus vaidmenis. Taigi organizuota grupė, kaip pastovus susitelkęs asmenų susivienijimas, gali turėti specifinių nusikalstamų įgūdžių, ryšių, patirties, susibūrusi daryti tapačius arba vienodus nusikaltimus. Tokia grupė galima tapti iš anksto susitarus arba įgauti organizuotumo požymius nusikalstamos veiklos procese. Grupės pastovumą gali rodyti ir tos grupės nusikalstamų ryšių ilgalaikiškumas bei tvirtumas. Be abejo, tai lemia nevienkartinis nusikaltimų darymas.

Tokios aplinkybės kaip grupės pastovumas, jos veiklos trukmė ir intensyvumas organizuotą grupę labai priartina prie kitos bendrininkavimo formos – nusikalstamo susivienijimo.

Kriminalinis profesionalizmas kaip organizuotos grupės požymis. Požymiai, apibūdinantys organizuotą grupę, gali būti būdingi ir spontaniškai susibūrusiai nepilnamečių grupei, ketinančiai įvykdyti keletą smulkių vagysčių. Todėl tokioje situacijoje svarbu ne tiek, pavyzdžiui, nustatyti grupės narių skaičių, lyderį, pasiskirstytus vaidmenis (žinoma, šiuos požymius nustatyti taip pat svarbu), o išsiaiškinti, kas susibūrė į šią grupę ir koku tikslu. Būtent tikslas – verslas (kuo didesnio pelno siekimas), susitelkimas į grupę įvertinant objektyvias jos galimybes (kriminaliniai įgūdžiai, kriminaliniai ryšiai, specializacija, grupės dalyvių profesionalumas) apibūdina grupės organizuotumą ir sudaro sąlygas jos ilgalaikiai nusikalstamai veiklai (grupės pastovumas) [29, p. 34]. Kriminalinis profesionalizmas galėtų būti vienas iš požymių, apibūdinančių organizuotą grupę. Būdingi kriminalinio profesionalizmo požymiai yra šie: nusikalstamos veiklos pastovumas (specializacija), specifinės žinios ir įgūdžiai (kvalifikacija), nusikalstama veikla kaip pragyvenimo šaltinis, ryšiai su asocialia aplinka [30, p. 85]. Profesorius V. Piesliakas taip pat mano, kad organizuotai grupei būdingi profesionalios veiklos požymiai [2, p. 38].

Korupcija kaip organizuotos grupės požymis. Literatūroje išsakyta nuomonė, jog tiek grupė iš anksto susitarusių asmenų, tiek ir organizuota grupė nėra susijusios korumpuotais ryšiais su valdžios institucijomis, nes jos siekia būti latentinės, o ne pretenduoti į valstybinės valdžios funkcijas, užimti lyderio pozicijas ekonomikoje arba visuomenėje. Tačiau jeigu jos užmezga korupcinius ryšius, tai tik su teisėsaugos institucijomis [31, p. 150]. Manau, jog organizuotai grupei gali būti būdingas korupcijos požymis, tačiau jo nelaikyti privalomu požymiu.

Kiti požymiai, siejami su organizuota grupe. Baudžiamosios teisės teorijoje išskiriami ir kiti požymiai, siejami su organizuota grupe. Štai siūloma išskirti tokius organizuotai grupei būdingus požymius kaip nusikalstamos veiklos sistemiskumo, planavimo, taip pat įvairių būdų stengiantis neutralizuoti socialinę kontrolę naudojimo požymį. Nustatant, ar grupė yra organizuota, siūloma atsižvelgti ir į tai, ar grupuotė turi savo teismą, bendrą pinigų kasą, organizuoja bendrus susirinkimus, ar turi grandis, kurios koordinuoja, valdo bei tiesiogiai vykdo

nusikalstamą veiklą [32, p. 25–26]. Dar kiti autoriai siūlo atsižvelgti į tai, ar yra sudaryta psichologinė grupės struktūra, ar grupė turi lyderį – organizatorių ar vadovą. Taip pat ar darant nusikaltimus buvo naudojamos techninės, ryšio priemonės, ar grupėje palaikoma griežta drausmė, ar grupės narių santykiai grindžiami išskirtinai bendru nusikaltimų darymu, ar grupė suformavusi savus požiūrius, elgesio normas, vertybinę grupės narių orientaciją, ar pajamų, gautų iš nusikalstamos veiklos, paskirstymas susijęs su grupės narių užimama padėtimi (didžiausią dalį gauna lyderiai, mažesnę – aktyvūs grupės nariai ir eiliniai) [33, p. 16].

Pareigūnams, tiriantiems ir nagrinėjantiems baudžiamąsias bylas, iki galo neaišku, kokia aplinkybių visuma yra pakankama nusikalstamą kvalifikuoti kaip padarytą organizuotos grupės. Neretai teismai veikas perkvalifikuoja motyvuodami tuo, kad jose nėra organizuotos grupės požymių, bet dažnai nuosprendžiuose neįvertinamos tos aplinkybės, kurios yra nusikalstamuose veiksmuose: veikos trukmė, dalyvių veiksmų bendrumas, tarpusavio ryšiai, nukentėjusiųjų skaičius ir kitos aplinkybės, kuriomis remiantis spręstina apie nusikalstamos grupės organizuotumo lygį.

Štai ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K–762. 2001 m. leidžia teigti, kad žemesnės instancijos teismai neįvertina visų aplinkybių, kuriomis remiantis asmenų veiksmus galima būtų pripažinti kaip padarytus organizuotos grupės [34]. Šioje kasacinėje byloje kolegija laikė, kad grupę, kurią sudarė P. Mickevičius, S. Andrijanovas ir F. Sinkevičius, pagal savo organizuotumo lygį, veiklos pobūdį, vaidmenų pasiskirstymą iš esmės galima laikyti organizuota grupe. Šį faktą teismas nuosprendyje konstatavo nurodydamas daromų nusikaltimų skaičių (8 nusikaltimai), jų pobūdį (dalis nusikaltimų buvo sunkūs), bendrininkų vaidmenų pasiskirstymą (kiekvienas bendrininkas, darydamas nusikalstamą, turėjo savo apibrėžtą vaidmenį), tai, kad nuteistieji vertėsi nusikalstama veika ir nusikaltimai buvo pagrindinis jų pragyvenimo šaltinis. Tačiau teismas, nepripažindamas, jog egzistuoja grupė, motyvų nenurodė. Ši grupė gyvavo palyginti trumpai tik dėl to, kad jos nariai, padarę keletą nusikaltimų, buvo sulaikyti ir taip buvo užkirstas kelias tolesniems nusikaltimams [35].

Taigi organizuota grupė gali būti apibūdinama daugybe pačių įvairiausių požymių. Tačiau savo pateiktoje organizuotos grupės sampratoje aš pabrėžiau tik trijų požymių svarbą (išankstinį susitarimą, susitarimą padaryti vieną arba kelis nusikaltimus ir bendrininkų pasiskirstymą vaidmenimis arba užduotimis). Mano nuomone, tai svarbiausi šios bendrininkavimo formos požymiai. Juos netgi galima pavadinti pagrindiniais organizuotos grupės požymiais.

Organizuota grupė ir nusikalstamas susivienijimas

Tokį mano pasirinkimą (išskirti 3 pagrindinius organizuotos grupės požymius) lėmė tai, jog ir baudžiamosios teisės teorijoje, ir praktikoje laikomasi senosios bendrininkavimo formų koncepcijos. Iš tiesų organizuota grupė, anksčiau būdama aukščiausio organizuotumo lygio bendrininkavimo forma, pagrįstai buvo siejama su organizuoto nusikalstamumo reiškiniu [2]¹. Tačiau vėliau atsirado dar viena bendrininkavimo forma – nusikalstamas susivienijimas. Būtent nusikalstamas susivienijimas baudžiamojoje teisėje pradėjo žymėti organizuoto nusikalstamumo reiškinį. Dauguma požymių, priskiriamų organizuotai grupei, dabar yra būdingi ir kitai bendrininkavimo formai – nusikalstamam susivienijimui. Organizuota grupė kaupė nusikalstamo susivienijimo požymius. Susiklostė tokia padėtis, kai atriboti organizuotą grupę nuo nusikalstamo susivienijimo tapo neįmanoma.

Jokios visiems priimtinos ir aiškios koncepcijos Lietuvos baudžiamojoje teisėje iki šiol nėra, kaip nėra ir vienodos praktikos. Galiojančiame Baudžiamajame kodekse organizuotą grupę ir nusikalstamą susivienijimą skiria tik formalūs kriterijai (jeigu juos iš viso galima vadinti atskyrimo kriterijais), t. y. narių skaičius ir tikslai. Esant tokiai padėčiai suprantama ir teismų pozicija – atmetus kaltinimus dėl nusikalstamo susivienijimo dažniausiai atmetamas ir

¹ Prisiminkime, jog dar 1993 m. profesorius V. Piesliakas siūlė išsamų ir visapusišką bendrininkavimo formos, atitinkančios organizuoto nusikalstamumo reiškinį, teisinį apibrėžimą. Organizuotam nusikalstamumui apibrėžti baudžiamajame įstatyme buvo siūloma organizuotos grupės sąvoka.

kvalifikuojantis organizuotos grupės požymis. Arba organizuotos grupės požymis inkriminuojamas kartu su nusikalstamo susivienijimo sudėtimi. Pavyzdžiui, garsiojoje Šiaulių miesto gaujos byloje pats jos vadeiva A. Kibildis ir kiti teisiamieji vienu metu buvo pripažinti kaltais ir dėl vagystės, padarytos grupės iš anksto susitarusių asmenų, ir dėl turto prievartavimo, padaryto organizuotos grupės ir nusikalstamo susivienijimo [36]. Tokie pat kaltinimai yra ir „Baublių“ nusikalstamo susivienijimo baudžiamojoje byloje [37].

Kartais teismo nuosprendžiuose galima aptikti tokių teiginių: „veikdami organizuotoje grupėje kartu su nusikalstamo susivienijimo nariais“ [38].

Be abejo, tokia padėtis, kai tai pačiai turto prievartautojų grupei inkriminuojamos iš karto dvi arba trys skirtingos bendrininkavimo formos, yra ydinga. Jeigu kaltinimas nusikalstamu susivienijimu nepasitvirtina, tai negali būti ir organizuotos grupės kaip kvalifikuojančio požymio. Tad lieka tik grupė iš anksto susitarusių asmenų. Tačiau jeigu turto prievartautojų grupei inkriminuojama nusikalstamo susivienijimo sudėtis, tai kaltinime neturėtų būti nurodomi tiek organizuotos grupės, tiek ir grupės iš anksto susitarusių asmenų požymiai.

Tiesa, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senatas 1995 m. spalio 10 d. nutarime Nr. 16 „Dėl teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo organizavimo, vadovavimo ar dalyvavimo jame (BK 227–1 str.) apibendrinimo rezultatų baudžiamosiose bylose“ nurodė, kad BK 227–1 straipsnyje numatytų nusikalstamo susivienijimo požymių visumos buvimas nusikalstamą susivienijimą skiria nuo ginkluotos gaujos, organizuotos grupės ir kitų bendrininkavimo formų [39, p. 151]. Tačiau BK 227–1 straipsnio dispozicijoje išvardyti požymiai leidžia gana laisvai interpretuoti šį straipsnį. Kaip minėjau anksčiau, organizuotą grupę ir nusikalstamą susivienijimą skiria tik formalūs kriterijai (narių skaičius ir tikslai). Todėl tam tikrais atvejais jie gali būti būdingi tiek vienai, tiek ir kitai bendrininkavimo formai. Juk organizuotą grupę taip pat gali sudaryti trys, keturi arba daugiau asmenų, o jų tikslas gali būti daryti sunkius nusikaltimus.

Taip pat ir kitame Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1996 m. birželio 21 d. nutarime Nr. 43 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas“ nurodyta, kad organizuota grupė ir nusikalstamas susivienijimas nėra vienareikšmės sąvokos. Nenustačius prievartavusių turtą asmenų veikoje nusikalstamo susivienijimo kaip nusikaltimo, numatyto BK 227–1 straipsnyje, sudėties svarstyti, ar turto prievartavimas nepadarytas organizuotos grupės [8, p. 92]. Tačiau tas pats Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senatas, teigdamas, jog šios dvi sąvokos nėra vienareikšmės, nurodo organizuotos grupės orientacinį požymį – teritorijų pasidalijimą. Bet juk šis požymis gali būti būdingas ir nusikalstamam susivienijimui.

Taigi organizuotos grupės ir nusikalstamo susivienijimo, kaip bendrininkavimo formų, atribojimo problemos neišsprendė ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senatas.

Manau, kad šių dviejų bendrininkavimo formų – organizuotos grupės ir nusikalstamo susivienijimo – tapatinimo baudžiamosios teisės teorijoje reikėtų atsisakyti. Neturėtų jų tapatinti ir teisininkai. Be abejo, galime į organizuotos grupės apibrėžimą įtraukti daugiau požymių, bet padėtis taps painesnė. Juolab kad visi šie požymiai yra tik fakultatyvūs. Aš laikausi nuomonės, jog galiojančiame Baudžiamajame kodekse organizuoto nusikalstamumo reiškinį žymi būtent šios dvi bendrininkavimo formos. Tačiau organizuotai grupei nereikėtų kelti pernelyg didelių reikalavimų, nes dėl to dabar ji tapatinama su nusikalstamu susivienijimu. Juk Baudžiamajame kodekse yra nusikalstamo susivienijimo sudėtis, kurią pripažįstame aukščiausio organizuotumo lygio bendrininkavimo forma. Taigi mes ją siejame su organizuoto nusikalstamumo reiškinio ir visais jį atspindinčiais požymiais. Tuo tarpu asmenų, kurie padaro nusikaltimus organizuota grupe, neturėtume sieti su tuo, jog jie būtinai priklauso mafijos struktūroms. Organizuota grupė galėtų būti tiesiog kaip tarpinė grandis tarp grupės iš anksto susitarusių asmenų ir nusikalstamo susivienijimo. Organizuota grupė apimtų visus organizuotus nusikaltimus iki tos ribos, už kurios juos apima nusikalstamas susivienijimas. Jeigu organizuotą nusikalstamumą siejime tik su nusikalstamu susivienijimu, tai apie Lietuvą greitai galėsime kalbėti kaip apie „mafing valstybę“, nes visus organizuotus nusikaltimus vertinsime pagal BK 227–1 straipsnį (naujojo BK – pagal 249 str.). Kitose pasaulio vals-

tybėse pasitaiko vos po keletą baudžiamųjų bylų, iškeltų aukščiausio lygio organizuotoms nusikalstamos grupuotėms.

Išvados

1. Nėra abejonių, jog organizuota grupė, kaip bendrininkavimo forma, yra viena iš organizuoto nusikalstamumo atspindžių baudžiamajame įstatyme. Atsižvelgdamas į pateiktus organizuotos grupės apibrėžimus baudžiamosios teisės teorijoje bei į naujajame Baudžiamajame kodekse įtvirtintą organizuotos grupės sampratą, siūlau savo apibrėžimą:

Organizuota grupė yra tokia grupė, kai du arba daugiau asmenų iš anksto susitaria daryti vieną arba kelis nusikaltimus ir kiekvienas grupės narys, darydamas nusikaltimą, atlieka tam tikrą užduotį arba turi skirtingą vaidmenį.

2. Organizuotą grupę gali apibūdinti daugybė pačių įvairiausių požymių. Tačiau pateikdamas organizuotos grupės sampratą pabrėžiu tris požymius: išankstinį susitarimą; susitarimą daryti vieną arba kelis nusikaltimus; bendrininkų pasiskirstymą vaidmenimis ir užduotimis.

3. Organizuotai grupei nereikėtų kelti pernelyg didelių reikalavimų – tai dabar ją tapatina su nusikalstamu susivienijimu. Asmenų, kurie daro nusikaltimus organizuota grupe, mes neturėtume sieti su tuo, jog jie būtinai priklauso mafinėms grupuotėms. Organizuota grupė galėtų būti tiesiog kaip tarpinė grandis tarp grupės iš anksto susitarusių asmenų ir nusikalstamo susivienijimo. Organizuota grupė apimtų visus organizuotus nusikaltimus iki tos ribos, už kurios juos apima nusikalstamas susivienijimas.

LITERATŪRA IR NUORODOS

1. Žr. plačiau **Įstatymų** dėl baudžiamosios atsakomybės už turto prievartavimą taikymo teismų praktikos apibendrinimą // Teismų praktika. 1996. Nr. 3–4.
2. **Piesliakas V.** Organizuotas nusikalstamumas: samprata ir definicija // Teisės problemos. 1993. Nr. 1.
3. **Baudžiamoji** teisė. Specialioji dalis. Antrasis papildytas leidimas. 1 knyga. – Vilnius, 2001.
4. **LTSR BK** komentaras. – Vilnius, 1989.
5. **Baudžiamoji** teisė. Bendroji dalis. – Vilnius, 1996.
6. **Jovaišas K.** Nusikaltimai nuosavybei // Verslo ir komercinė teisė. 1999. Nr. 4–5.
7. **Šumskas A.** Baudžiamųjų bylų nagrinėjimas teisme. – Vilnius, 2000.
8. **Lietuvos** Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr. 43 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas“. 1996 m. birželio 21 d. // Teismų praktika. 1996. Nr. 3–4.
9. **Сборник постановлений Пленума Верховного Суда РФ 1961–1993 г.** – Москва, 1994.
10. **Ковалев М. И.** Соучастие в преступлении Ч. 2. – Свердловск, 1961.; **Карпец И. И.** Отягчающие и смягчающие обстоятельства в уголовном праве. – Москва, 1959.
11. **Галиакбаров Р. Р.** Групповые преступления. – Свердловск, 1973.
12. **Алексеев В.** Понятие организованной группы // Социалистическая законность. 1989. № 11.
13. **Teisingumo** ministerijos baudžiamojo kodekso projektas.
14. **Darbo** grupės pateiktas baudžiamojo kodekso projektas.
15. **Naujasis** Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. 25 str. 3 d. – Vilnius, 2000.
16. Štai profesorius V. Piesliakas teigia, jog terminu „organizuota grupė“ įstatymų leidėjas norėjo parodyti, jog buvo išankstinis susitarimas, be kurio organizuota grupė negalima. Žr. **Piesliakas V.** Bendrininkavimas pagal bendrąją ir ypatingąją Baudžiamojo kodekso dalis // Socialistinė teisė. 1982. Nr. 4.
17. Kai kurie autoriai išankstinį susitarimą vadina susiorganizavimu. Žr. **Гришаев П. И.** Соучастие по уголовному праву. – Москва, 1959.
18. **Климка А.** Bendrininkų atsakomybės principai // Socialistinė teisė. 1971. Nr. 1.
19. **Галиакбаров Р. Р.** Квалификация групповых преступлений. – Москва, 1980.
20. **Организованная** преступность. – Москва, 1989.
21. **Marjampolės raj.** apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1–72–95.

22. **Nusikalstamam** susivienijimui būdingi trys požymiai: 1) trys ir daugiau asmenų; 2) susivienijimas (susitarimas) užsiimti bendra nusikalstama veikla ir 3) susivienijimo tikslas – daryti sunkius nusikalstamus.
23. **Vilniaus m.** apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1–290. 1996 m.
24. **Vilniaus m.** apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1–8–96.
25. **Водько Н. П.** Уголовно правовая борьба с организованной преступностью. – Москва, 2000.
26. **Riepšas J.** Baudžiamoji atsakomybė už prievartavimą (reketa) // Teisės apžvalga. – Vilnius, 1990. Nr. 1.
27. **Kasacinė** byla Nr. 2K–348/2000.
28. **Ignotas M.** Turto prievartavimas: kvalifikavimo ir baudmės skyrimo problemos // Teisės problemos. – Vilnius, 1994. Nr. 2.
29. **Магомедов А. А., Гаджиев С. Н.** О некоторых уголовно–правовых аспектах организованной преступности // Проблемы повышения эффективности борьбы с организованной преступностью. – Москва, 1998.
30. **Гуров А. И.** О некоторых вопросах изучения криминального профессионализма // Советское государство и право. 1987. № 5.
31. **Основы** борьбы с организованной преступностью / Под ред. В. С. Овчинского, В. Е. Эминова, Н. П. Яблокова. – Москва, 1996.
32. **Что** такое организованная преступность? // Социалистическая законность. 1988. № 9.
33. Šiuos požymius akcentuoja V. M. Vykovas. Žr. **Быков В. М.** Обвинительное заключение по уголовному делу о групповых и организованных преступлениях // Следователь. 1997. № 6.
34. **Jau** anksčiau minėjau Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1996 m. birželio 21 d. nutarimą „Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo baudžiamąsias bylas“. Šio nutarimo 10 punkte sakoma, kad atskiriant turto prievartavimą, kurį padarė organizuota grupė, nuo turto prievartavimo, padaryto grupės iš anksto susitarusių asmenų, reikia atsižvelgti į kaltininkų organizuotumo lygį, kuris nustatomas įvertinant konkrečias veiką apibūdinančias aplinkybes. Jomis gali būti grupės pastovumas, veikos trukmė ir intensyvumas, pasiskirstymas konkrečiomis funkcijomis, susitarimas dėl teritorijų pasidalinimo tarp atskirų toko pobūdžio grupių ir pan.
35. **Lietuvos** Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 9 d. nutartis kasacinėje byloje Nr. 2K–762. 2001.
36. **Šiaulių** apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1/12–25/2000.
37. **Vilniaus** apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1–4/1997.
38. **Kauno** apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1–209/96.
39. **Lietuvos** Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr. 16 „Dėl teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo organizavimo, vadovavimo ar dalyvavimo jame (BK 227–1 str.) apibendrinimo rezultatų baudžiamosiose bylose“. 1995 m. spalio 10 d. // Teismų praktika. Nr. 2.

Organized Group as a Form of Crime and Criminal Legal Evaluation

Dr. Aurelijus Gutauskas

Law University of Lithuania

SUMMARY

This article appropriate for organized group as a form of crime and its criminal legal evaluation. The article analyses organized group as a form of complicity and is based on legal literature, official explanations of judges of the Supreme Court of Lithuania and actual criminal cases. Much attention is paid to the explanation of concept of organized group and establishment of its main features. Nevertheless criminal code does not present the definition of organized group and there are many different opinions what it means.

Some scientists link this notion with organized crime and raise very strict requirements to this notion. The others say that organized crime and organized group are quite different things, and that the notion of organized group is known in the criminal law from the old times when the organized

crime did not exist. Recently the Supreme Court presented his version on this issue. The Supreme Court explained that the organized group is a constant strongly united group of minimum two persons. The main feature of such a group is the high level of consolidation, which may indicate such signs as stability of group, intensity and duration of criminal act, distribution of functions, agreement with other groups about division of territories of operation and so on. So, the court taking into account the existence or not existence of these signs decides if the group is organized.

The new criminal code foresees more balanced system of form of complicity. First of all this issue is regulated in general part of the criminal code. All the definitions are presented in general part and the same names are used in special part, so there is accordance between general and special parts of the criminal code. The legal significance of the commitment of a crime by organized group also has changed. This fact doesn't aggravate separate crimes, as it used to be, but it is aggravating factor, which influences the process of imposition of punishment.

The author holds the opinion that the current and the new Criminal Code include two forms, which reflect the phenomenon organized crime. This is organized group and criminal unification.

The author gives a new point of view of organized crime as a form of complicity in the system of forms of complicity as well.